

ANNA KMIEĆ

PODOBIENSTWA I RÓŻNICE W RECEPCJI LEKTUR U DZIECI RÓŻNYCH ŚRODOWISK

„Odkąd istnieje literatura dla dzieci, towarzyszy jej wiara, że książka ma głęboki wpływ na czytelnika.”¹ O wpływie książki na czytelnika możemy mówić tylko wtedy, gdy podczas czytania tej książki zachodzi w umyśle odbiorcy prawidłowy proces recepcji.

„Recepcja (przyjmowanie, przyswajanie sobie) obejmuje całokształt zmian psychicznych w tym głównie poznawczo-emocjonalnych, jakie zachodzą w człowieku, gdy aktywnie ustosunkowuje się do wytworów ludzkich z nastawieniem na ich przyjęcie, opanowanie.”² Dzięki właściwej recepcji dziecko kształtuje prawidłowo funkcjonujące struktury poznawcze. Zbliża zakodowany w swoim umyśle obraz świata do obiektywnej rzeczywistości. Właściwie wartościuje i wiąże jej elementy³. W wielu wypadkach recepcja dotyczy symbolicznej formy przekazu informacji zawartej w wytworach ludzkiej kultury. Symboliczną formą przekazu jest między innymi literatura. Pełni ona w życiu każdego człowieka bardzo ważną rolę. „Wyposaża w określoną wiedzę oraz wyrabia takie sprawności jak samodzielność myślenia, krytycyzm, elastyczność umysłową, wyobraźnię twórczą.”⁴ Fakt ten jest niezaprzeczalny. Jednak ta sama książka wpływa różnie na jej odbiorców, jest dla nich w różnym stopniu receptywna.

To wszystko skłoniło mnie do podjęcia badań nad recepcją lektury.

Celem podjętych przeze mnie badań było sprawdzenie wpływu czynników środowiskowych, jak i cech samej książki na jej recepcję, czyli zrozumienie i zapamiętanie treści przez dziecko.

Podjmując badania pragnęłam uzyskać odpowiedź na pytania: Od czego może być zależna recepcja lektur przez dzieci w młodszym wieku szkolnym? Czy wpływa na to treść i forma książki, środowisko, w którym dziecko się wychowuje, poziom kultury rodziny, wykształcenie rodziców, wreszcie nastawienie samego dziecka do czytelnictwa?

Aby uzyskać odpowiedź na wyżej postawione pytania przeprowadziłam badania w 1988 r. (w miesiącach luty–maj) w dwóch klasach drugich: w środowisku wielkomiejskim (Bydgoszcz) i środowisku wiejskim (mała wieś w gminie Dąbrowa Biskupia). Badaniom poddałam 34 uczniów środowiska miejskiego i 23 uczniów środowiska wiejskiego.

Badania polegały na tym, że dzieciom obydwu klas drugich czytałam lektury różne w swej treści i formie. Wśród lektur wybranych przeze mnie znalazły się utwory napisane prozą i wierszem. Były to lektury o treści fantastycznej, realistycznej i realistyczno-fantastycznej.

Po krótkim omówieniu każdego przeczytanego utworu dzieci pisały sprawdzian, który miał na celu sprawdzenie stopnia zapamiętania i zrozumienia treści książki.

Przykład jednego ze sprawdzianów zamieszczam w załącznikach. Dzięki temu udało mi się zgromadzić materiał faktograficzny, pozwalający na wysunięcie wielu spostrzeżeń i wniosków.

Poziom recepcji lektury u dzieci środowiska miejskiego i wiejskiego uzależniłam od:

1. Treści i formy książki.
2. Środowiska rodzinnego dziecka.
3. Zainteresowań czytelniczych dzieci.

Związek treści i formy książki z poziomem jej recepcji przez dziecko

Badając zjawisko recepcji lektur u dzieci klas drugich środowiska miejskiego i wiejskiego posłużyłam się książkami różnymi w swej treści i formie.

Okazało się, że najbardziej receptywne dla dzieci są bajki i baśnie. Są to utwory o prostej fabule i nieskomplikowanej wymowie. Treść ich jest zgodna z dzieciinną wizją świata – wynagradzanie dobra i mądrości a karanie zła i głupoty. Najtrudniejsza zaś dla dzieci okazała się lektura realistyczno-fantastyczna pt. „Karolcia”. Powodem słabej receptywności mogła być dość trudna, odległa dla dziecięcej psychiki wymowa utworu – wyzbycie się egoistycznych pobudek na rzecz szczęścia innych ludzi.

Obserwując poziom recepcji poszczególnych lektur widać stałą prawidłowość polegającą na tym, że za każdym razem dzieci środowiska miejskiego osiągały lepsze rezultaty w stosunku do dzieci wiejskich.

Poziom recepcji lektury a środowisko rodzinne dziecka

Elementami składowymi środowiska rodzinnego są między innymi:

- struktura rodziny,
- poziom kultury rodziców (zainteresowania rodziców, sposób spędzania wolnego czasu itp.),
- wykształcenie rodziców,
- więź emocjonalna panująca między poszczególnymi członkami rodziny.⁵

Okazało się, że nie ma zależności między strukturą rodziny a osiąganym przez dziecko poziomem recepcji. Natomiast widoczny wpływ na recepcję lektury przez dziecko miał poziom kultury rodziców. Dzieci osiągające bardzo wysoki i wysoki poziom recepcji wywodziły się przede wszystkim z rodzin prezentujących wysoki poziom kultury. Natomiast dzieci osiągające niski i bardzo niski poziom recepcji wywodziły się z rodzin prezentujących niski poziom kultury (brak zainteresowań, brak wolnego czasu itp.).

Okazało się też, że dzieci rodziców z wyższym i średnim wykształceniem osiągały lepsze rezultaty niż dzieci rodziców z wykształceniem zawodowym i podstawowym.

Stwierdziłam również, że w mieście wszystkie dzieci, bez względu na poziom recepcji przez nie osiągnęty wykazują najsilniejszą więź emocjonalną z matką. Natomiast na wsi można zauważyć, że wraz ze słabnącymi więziami uczuciowymi panującymi w rodzinie obniża się poziom recepcji lektur u dzieci.

Poziom recepcji lektury a zainteresowania czytelnicze

Przeprowadzone przeze mnie badania pozwoliły mi zauważyć, że dzieci osiągające bardzo wysoki i wysoki poziom recepcji, to przede wszystkim dzieci wykazujące szczególne i znaczne zainteresowania czytelnicze. Te dzieci bardzo lubią czytać książki, na swych półkach pragną mieć bogate zbiory biblioteczne, one też wypożyczają z biblioteki dużo książek.

Natomiast uczniowie osiągający niski i bardzo niski poziom recepcji (tak w środowisku miejskim jak i wiejskim) nie przejawiają zainteresowań czytelniczych. Dzieci te przedkładają nad czytanie książek zabawy z kolegami, majsterkowanie czy oglądanie telewizji, dlatego też wypożyczają z biblioteki niewielką ilość książek i to tylko po to, aby nie rozgniewać pani.

Reasumując można stwierdzić, że zainteresowania czytelnicze wpływają na poziom recepcji lektury przez dziecko. Wraz z obniżaniem się stopnia zainteresowań czytelniczych obniża się również poziom recepcji lektury przez dziecko.

Analiza materiału faktograficznego pozwoliła mi na wysunięcie następujących wniosków:

1. Ponieważ dzieci wiejskie wykazują niższy poziom recepcji niż dzieci miejskie, nauczyciel pracujący w środowisku wiejskim powinien szczególnie zwrócić uwagę na różnorodne, atrakcyjne formy pracy z lekturą, wzbudzające w dzieciach silną motywację ułatwiającą zapamiętanie i zrozumienie treści lektury.
2. Nauczyciel klas I–III na lekcjach języka polskiego powinien korzystać z lektur różnych pod względem formy językowej. Nie wolno mu zaniedbywać żadnej formy proponowanej przez program nauczania.
3. Aby podnieść poziom recepcji lektury przez dzieci nauczyciel powinien współpracować z rodzicami. Zadaniem nauczyciela jest uświadomienie rodzicom znaczenia czytelnictwa dla umysłowego rozwoju ich dzieci.
4. Obowiązkiem nauczyciela jest indywidualne rozbudzanie zainteresowań czytelniczych u dzieci z trudną sytuacją rodzinną poprzez: podsuwanie tym dzieciom ciekawych, wesołych książek, indywidualne dyskusje o przeczytanych książkach itp.
5. Nauczyciel klas I–III odpowiedzialny jest za rozbudzanie zainteresowań czytelniczych u wszystkich dzieci poprzez:
 - ciekawą prezentację książek,
 - organizowanie dyskusji umożliwiających wymianę doświadczeń między dziećmi, związanych z czytaniem przez nie książkami.

- atrakcyjne formy pracy z lekturą.
- ułatwienie dostępu do książek (dobra współpraca z biblioteką, tworzenie biblioteczek klasowych) itp.

PRZYPISY

- ¹I. Słońska: Dzieci i książki. Warszawa PZWS 1959 s. 156
- ²W. Szewczuk: Psychologiczne podstawy zasad wychowania. Warszawa PZWS 1972 s. 89
- ³S. Guz: Rozwój i kształtowanie osobowości dzieci w okresie wczesnoszkolnym. Warszawa WSiP 1987 s. 13–19
- ⁴H. Starzec: Wychowanie literackie. Warszawa PWN 1980 s. 117–118
- ⁵A. Kmieć: Podobieństwa i różnice w recepcji lektur u dzieci różnych środowisk na przykładzie klas drugich. Praca magisterska napisana w Zakładzie Nauczania Początkowego. Bydgoszcz WSP 1989 s. 39

Załącznik

Sprawdzian do badania recepcji lektury *Karolcia* M. Kruger

1. Co znalazła Karolcia podczas przeprowadzki?
2. Jak miał na imię kolega Karolci?
3. Kto chciał zabrać dzieciom koralik?
4. Jakie właściwości miał koralik?
5. Kiedy Piotr uwierzył w czarodziejską moc koralika?
6. Co się stało z koralikiem, gdy spełnił już wiele życzeń dzieci?
7. Wybierz zdanie prawdziwe:
 - Należy zwracać uwagę na kłopoty innych ludzi.
 - Trzeba się bawić, nie zwracając uwagi na smutki innych dzieci.
 - Pomagając innym tracisz czas.
8. Jak inaczej zatytułowałbyś tę książkę?
9. O co byś poprosił koralik na miejscu Karolci?

PERZEPTION DES LEKTÜREINHALTES BEI KINDERN STÄDTISCHER UND DÖRFLICHER BEVOLKERUNG

Zusammenfassung

Auf Grund der durchgeführten Untersuchungen zeigt die Verfasserin den Rezeptionsgrad der Lektürs bei Schülern der zweiten Klasse und die die Perzeption beeinflussenden Faktoren.